

Brørup-Lindknud Brandvedtægt

Af August F. Schmidt.

I vore Landsbylove, de såkaldte Vider og Vedtægter, findes ofte Bestemmelser om, hvorledes By-mændene havde at optræde og hjælpe til, når der var Ildebrand. Indtraf en sådan i en gammeldags stråtækt Landsby kunde der, hvis Vinden var ugunstig, ske meget stor Skade.¹⁾ Man har Oplysninger om, hvorledes næsten en hel Landsby kunde afbrændes på een Gang.²⁾ Det var et Held, hvis man i en Landsby havde ét eller flere Gadekær, der i påkommende Tilfælde benyttedes som *Branddamme*. Nogle Steder vedligeholdte man Gadekærene, for at de så meget bedre kunde benyttes i Tilfælde af Ildsvåde. I fordums Tider, da man ikke kendte til Brandforsikring, var en Ildebrand en slem Påkendelse i økonomisk Henseende, og man var derfor i de gamle, let antændelige Bygninger særlig forsigtig med Ild og Lys. Der er adskilligt af kulturhistorisk Interesse knyttet til Ildebrande og til Værnemidler mod sådanne.³⁾

De murede Skorstene førte med sig, at der måtte gives Påbud om *Skorstensrensning*, og 29. Februar 1792 vedtoges Loven om Udnævnelse af Brandfogeder i Byerne og nærliggende Gårde, hvor Brandfogeden en Gang hvert Forår skulde gå om-

kring for at se, om alt var i Orden. Først en År-række senere blev der udarbejdet Vedtægter for Brandvæsenet i alle Landsognene. Der skulde i hvert Sogn være en Brandfoged og to Brandsynsmænd, som skulde se efter hvert Forår og Efterår, om der var Revner og Sprækker ved Ildsted, i Bageovne og i selve Skorstenen.⁴⁾ Ved Kirkestævne blev det bekendtgjort, at i de førstkommende Dage vilde Brandsynsmændene besøge alle Hjemmene, hvor man nu fik travlt med at få Skorstenene fejede. Den Dag, de tre Mænd kom, var mere en Paradeforestilling end en Synsforretning. De så snarere efter, om Kaffekedlen stod på Ilden, end om Skorstenen var i Orden. Undertiden glemte Brandsynsmændene helt deres Ærinde for Skænk og Snak. De blev beværtede næsten hvert Sted med Kaffepunche. I Landsbyen Årslev ved Århus var i 1860'erne Præstesønnen, Gårdejer Thøger Assens Brandfoged. Han blev sammen med sine 2 Følgesvende altid temmelig fuld inden den lille Landsbys Skorstene og Arner m. m. var beset, og Rundgangen tog derfor gerne et Par Dage. Således var Forholdene nok de fleste Steder. På den fynske Halvø Helnæs gjorde man en Festdag ud af Skorstenssyningen. Her gik alle Gårdmændene for sig og Husmænd for sig på Synstur 2. Januar. Overalt, hvor de kom frem, stod Bordene flot dækkede med Mad og Drikke, hvorfor man kan forstå, at Stemningen inden Aften var særlig høj. Om Aftenen drog Tyende og Børn ud for at »syne Skorstene« hos Naboer og Bekendte, hvor de blev godt beværtede.⁵⁾ — Ved Brandpolitiloven af 31. Marts 1926 skabtes en Nyordning af Brandsynene på Landet. Fra 1. Januar 1927 overtog de autoriserede Skorstensfejere al Tilsyn med Skorstenene, og

Brandfogeden og de to af Sognerådet valgte Mænd var derefter overflødige.⁴⁾

*

Der var naturligvis bestemte Regler at gå frem efter i Tilfælde af Ildebrand, efter at man havde fået en Lov om Brandvæsenet i 1861. På Grundlag heraf blev udarbejdet en Brandvedtægt i hvert Sogn. En sådan er overleveret fra *Brørup og Lindknud* Sogne. Da den ikke er uden Interesse, skal den meddeles her i ordret Gengivelse, dog med moderniseret Tegnsætning. Brandvedtægten er antagelig fra 1860'erne.

»Vedtægt
om

Ordningen af Brandvæsenet i Brørup—Lindknud Sogne til Opfyldelsen af Bestemmelsen i § 33 i Lov af 2den Marts 1861 vedtages følgende Regler om Ordningen af de Pligter, som paahviler enhver i Ildebrandstilfælde.

A. Om Mandskabets Inddeling.

§ 1.

Til Hjælp for Brandfogden saavel som til at træde i hans Sted, naar han har Forfald, eller hvor Brandfogden paa Grund af lokale Forhold ikke strax kand komme tilstede, paalig[g]er det den ældste Brandsynsvidne at assistere eller udføre Brandfogdens Forretning.

§ 2.

For at der altid kand være god Orden, og enhver kan vide, hvad han har at gjøre, optegner Brandfogden en Liste over Kredsens samtlige Beboere, der indeles saaledes:

1, de Kjørepligtige.

a) Af disse udnævnes 2de Udridere, der hurtigst mulig møder ved Brandstedet, for paa Brandfogdens Ordre at bringe Budskab til Branddirektøren, Udflytterne, og om fornødent til andre Kredse; disse maa kunne ride og være bekjendte med Omegnen.

b) Af de øvrige kjørepligtige udnævnes 4, der ligeledes hurtigst muelig møder ved Brandstedet med velbespændte Vogne, dels for at kjøre Vand, dels for at udføre anden Kjørsel.

NB. Alle Kjørsel og Ridetoure bliver at erstatte ligesom andet Sognekjørsel.

c) Resten af de Kjørepligtige møder med Brandstiger, Brandhager, Øxe, Spader, Jernstænger o.s.v., alt som enhver ved Listens Affattelse er ansat til.

Ovenstaaende kand udføres paa Omgang.

2, de ikke Kjørepligtige.

d) Af disse udnævnes ca. 12 efter Kredsens Størelse iblandt dem, som ansees meest skikkede til at re[d]de Mennesker, Creature og Gods samt til at forhindre Ildens videre Udbredelse og Slukning, disse møde hver med en Spand og dem udnævnes en Formand.

e) Det øvrige arbejdsdygtige Mandskab ansættes til at øsse, pumpe, bære og lange Vand til Ildens Slukning. Dette Mandskab møder med deres Brandspande, og iblandt disse udnævnes en Formand.

f) Det ikke tilstræk[k]elig arbejdsdygtige Mandskab ansættes til at holde Vagt ved det red[d]ede Gods og andet saadant ikke anstrængende Arbejde, og benævnes paa Listen Vagtmandskab.

Midlertidige Bestemmelser.

1. Ved næste Brandsyn (Eftersyn af de forskellige Brandredskaber) bliver nærværende Vedtægter at tilkjendegive for enhver af Kredsens Beboere samt tillige de efter Listen enhver særlig paa hvilen Pligter, og at saadant er sket bliver at bekræfte af Brandsynsvidnerne.

2) Dødsfald, Bortflytning o.s.v. skal anmeldes for Brandfogden, som da i Forening med Sognefogden har at udnævne en anden. Udnævnelsen skal altid være skriftlig, og har den paagjældende herfor at meddele Tilstaaelse.

3) Det ovennævnte Mandskabs Fordeling til de forskellige Poster vedtages af Sogneforstanderskabet efter Forslag af Brandfogden og Sognefogden i Forening. Men er enhver især, naar den Kommanderende ved Ilden finder det fornødent, forpligtet til at udføre hvilkensomhelst andet Arbeide, der befales ham, og afgive hand Heste, Vogne, Redskaber og deslige, han i øvrigt maatte besid[d]e.

4) Frie for Ansættelse i nogen af de ovennævnte Stillinger er enhver Person, der ikke er confirmeret eller som har fyldt sit 70ds Aar, eller er vanfør. Fremdeles (nævnes t. Ex. Lægen, Apotekeren, Præsten, Kappellanen og Skolelæreren). Ligeledes er Sognefogden fritaget for enhver personlig Ansættelse, da ifølge sin Stilling skal overholde Orden ved Brandstedet.

5) Anskaffes Vandtønder for Communens Regning i hvert Brandkreds, disse opbevares hos dem, som ved næste Ildebrand skal kjøre med Vand.

B. Om enhvers Pligter, naar der udbryder Ild.

6) Enhver, der først bliver no[n] Ildebrand vaer, skal strax gjøre Anskrig, om Natten vække

Stedets Beboere og nærmeste Naboer og drage Om-sorg for, at Brandfogden saa hurtig som mueligt bliver underrettet om Ilden.

7) Saasnart Brandfogden kommer til Kundskab om Ilden, skal han øieblikkelig lade gjøre Alarm, paa hvad Maade Ilden hurtigst kan blive bekjendt for Kredsens Beboere, og er enhver, som derved efter nærværen Vedtægt og den af Brandfogden i Forening med Sognefogden vedtagne Fortegnelse er paalagt nogen Forretning, forpligtet til hurtigst mulig at give Møde ved Brandstedet medbringende de Redskaber, hvorfor han er ansat.

Beboerne i de Gaarde og Huse, hvor der er Brøn-de eller andre Vandsteder, skulle imidlertid gjøre Adgangen til disse fri, og om Natten ved samme henge en Lygte med tændt Lys.

8) Indtil Politimesteren (eller Brandinspek-teuren) kommer tilstede, har Brandfogden øverste Kommando, og skal Enhver, ogsaa det Mandskab, der møder fra andre Kredse, uvægerlig efterkom-me, hvad han befaler til Ildens Slukning.

9) Er Ild udbrudt i en Nabokreds, og ikke over $\frac{1}{4}$ Miil borte, skal Brandfogden tillige med For-manden for Vandkjørerne og 2 à 4 Vogne med Vandtønder, Vandbærere og Brandspande saa hurtig som mulig ile til Ilden.

10) Til den Brandfogden og Formanden for Vandbærerne saaledes paahvilende større Forplig-telse skal der tages fortrinlig Hensyn ved Forde-lingen af de Bøder, der bliver erlagte efter Lov af 2den Marts 1861 angaaende Brandpolitiet paa Lan-det m. m.«

*

Som man vil se, er det slet ikke så lidt, man får at vide om, hvorledes enhver havde at yde Bistand,

når den røde Hane galede. I de fleste Tilfælde har man med hine Tidens langsomme Befordringsmidler og ikke videre effektive Slukningsredskaber intet kunne stille op, udover i heldig Tilfælde at hindre Ilden i at brede sig til andre Ejendomme.

Ligesom Landbylovene hører også de gamle Brandvedtægter nu ganske Historien til. Man har nu Brandbiler med Sprøjtemateriel, der ved telefonisk Hidskalden uhyre hurtigt kan komme til et Brandsted, men til trods herfor kan der, som bekendt, ske meget store Skader også ved en Ildebrand i vore Dage.

Brørup og Lindknud Sognes Brandvæsen har naturligvis fulgt godt med Tiden. I Brørup Sogn har man siden 1. November 1927 arrangeret sig med *Falcks Redningsstation*. Denne Station har Akkord med 10 omliggende Kommuner, og den har gennem Årene rykket ud til talrige Ildebrande og ved disse hibragt al den Hjælp, som et moderne Brandvæsen er i Stand til.⁶⁾ Nu kender man heller ikke i Brørupegnen til de gamle Håndsprøjter, der på Vogne i rygende Galop blev kørt til Brandstedet. Ingen ser nu mere det bevægende Syn af et sådant Køretøj henover skærvebelagte eller sandede Sogneveje. Nu hører man Brandbilens uhyggelige Tuden, og man ser den som et Lyn suse forbi.

Noter: 1) Om Landsbylovenes Forskrifter mod Ildebrand har E. Mackeprang i: Dansk Assurance XV (1929), 120-26, skrevet en Afhandling, hvori dog ikke alle Steder de enkelte Landsbyer er nævnt, men blot Antallet af Byer, hvor-

fra der findes en eller anden Bestemmelse om Ildsvåde. Meget mere findes om Emnet i J. O. Bro Jørgensens Værk: Forsikringsvæsenets Historie i Danmark (1935), 20 ff. Her er Landsbylovenes Oplysninger om Hjælp i Ildebrandstilfælde sat i Relation til hele Forsikringsvæsenet i gamle Tider, og der ydes herved særdeles gode Oplysninger om Fortids Sædvaneret. Jfr. min Bog: Studier i Vider og Vedtægter I (1937), 35-37. ²⁾ Se min Bog: Brabrand og Aarslev Sognes Historie VI (1950), 38-49: 3/12 1849 nedbrændte o. 15 Gårde og Huse i Brabrand. ³⁾ Jfr. min Bog: Fra Als (1951), 49-76. ⁴⁾ Salomon J. Frifelt og T. Tobiassen Krage-lund: Højt paa Straa (1947), 91, 95, 99. ⁵⁾ August F. Schmidt: Landsbygilder (1940), 26-27. Leksikon over Landsbyens Gilder (1950), 32, 126. ⁶⁾ Se min Bog: Brørup Sogns Historie (1949), 467-69.
